

UPPSALA
UNIVERSITET

Sjukförsäkringen 60 år – från social rättighet till aktivering?

Forskarseminarium "En sjukförsäkring att lita på?"
Umeå 14-15 januari 2015

Rafael Lindqvist
Sociologiska institutionen
Uppsala Universitet
Rafael.lindqvist@soc.uu.se

Ett centralt dilemma för välfärdsstaten (och sjukförsäkringen)

Att avgöra när individens arbetsförmåga pga sjukdom är så nedsatt att "det allmänna" måste gripa in med försörjning (Stone 1984)

Dilemmat → fick konsekvenser för hur tillträdesvillkoren utformades i socialförsäkringarna från början av 1900-talet och framåt... (expertutlåtanden "clinical judgement" blev viktiga underlag)

Två parallella utvecklingsprocesser i välfärdsstatens utveckling

Medikalisering av sociala och personliga problem genom

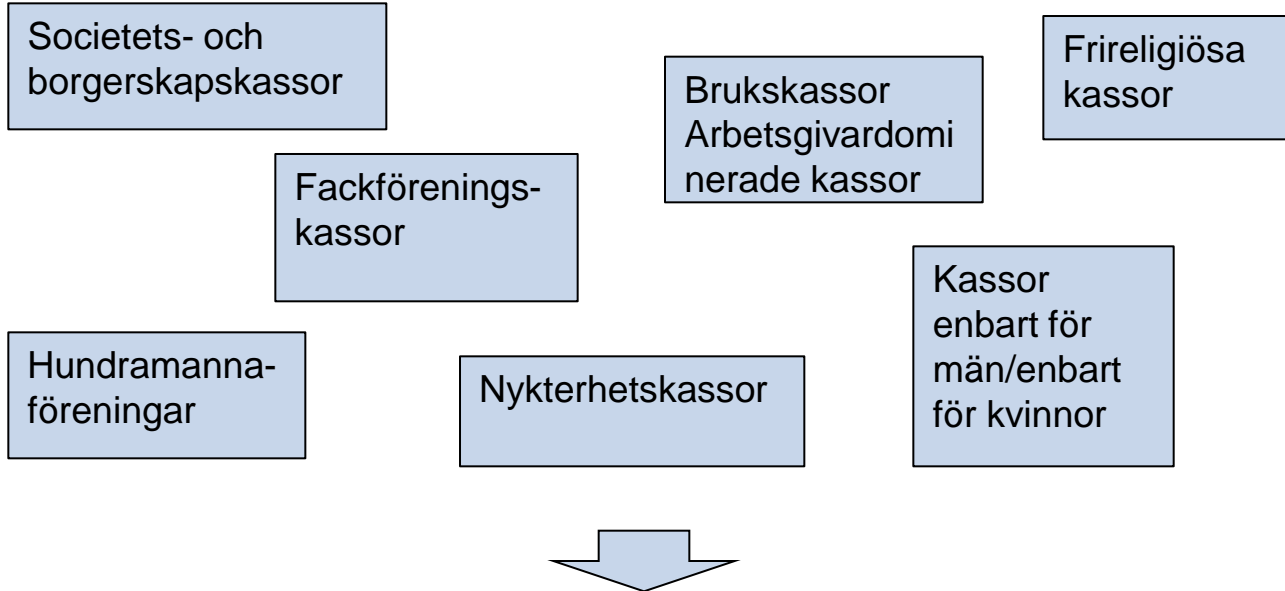
- Diagnoser
- Vård och behandling
- Läkarintyg → socialpolitiska förmåner

Expansionen av **social rättigheter**

- Ekonomiska bidrag
- Stöd och service

Från spontan protest till social rörelse: sjukkassor omkr. 1900

Funktion: lösa försörjningsbehovet vid sjukdom

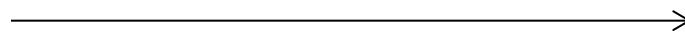

Sjukförsäkringen – från sjukkasserörelse till välfärdsbyråkrati

			1963: statligt reglerad och samordnad sjukförsäkring
		1955: allmän sjukförsäkring	
	1931: frivilliga statskontrollerade kassor		
1880: Frivilliga o-reglerade kassor			

Täckning: Generell ← ————— → Specifik

Styrning: lekmän

Tjm/Experter

Sjukförsäkringen – i ”det starka samhället”

”En milstolpe på vägen mot den allmänna trygghetens samhälle”(Socialminister T. Nilsson, 1963)

Sjukhjälpstiden i princip obegränsad

Karensdag bort 1967

Sjukronorsreform 1970

Föräldraförsäkring och tandvårdsförsäkring början av 1970-talet

Rehabilitering undersöks senast efter 90 dagar

Jurister och läkare allt viktigare aktörer

1980-talet och framåt .....

Utvidgad syn på sjukdom – hög sjukfrånvaro

Sjukförsäkringen har blivit för generös

Ny betoning på arbetslinjen

”Kampen mot ohälsan”

FK pådrivare och samordnare av rehabilitering

Striktare bedömning av rätten till sjukpenning ökat fokus på
rehabilitering (”steg-för-stegmodellen”) mitten av 1990-talet.

Sjukdom och arbetsförmåga -två nyckelbegrepp:

Sjukdomsbegreppet: "...vad som enligt gängse läkarvetenskaplig uppfattning anses som sjukdom samt hur begreppet används i vanligt språkbruk ..."
(Socialvårdskommittéen 1944)

→ I praktiken lett till ett utvidgat sjukdomsbegrepp

Svårigheter att bedöma/fastställa diagnos för exv försäkrade med:

- a) Besvär i rygg, nacke, axlar
- b) Psykiatriska diagnoser: depression, utmattningssyndrom, fobier

Ökad betoning på aktivering: 2000-talet

- Rätten till sjukpenning har blivit allt mer villkorad av individens arbetsförmåga och anställningsbarhet.
- Behov av mer kunskap om individens arbetsförmåga, arbetsmotivation
- Innebörden av sociala rättigheter har förändrats pga av införandet av nya aktiveringsprinciper i sjukförsäkringen → spänningar mellan aktivering och arbetsoförmåga.

Arbetsförmåga

Inte bara sjukdom är svår att bedöma, så även arbetsförmåga:

Dimensioner:

Fysisk arbetsförmåga

Psykisk (kognitiv, minne, logisk tänkande etc.)

Social (samarbetsförmåga, kunna "ta folk")

→ Arbetsförmåga resultatet av ett samspel mellan individen, arbetsuppgifterna och arbetslivet i stort.

Förändringar i sjukförsäkringen

Rehabkedjan från 1 juli 2008:

Kompensationsnivå, 80 % → 75 % efter ett år (upp till taket)

Maximal period 2,5 år (vissa undantag)

Fasta tidsgränser för prövning av arbetsförmågan:

90 dagar → 180 dagar (hela arbetsmarknaden)

När maxtiden förbrukats → överföring till AF och
Arbetslivsintroduktion.

AF upplever det svårt att arbeta med denna målgrupp –
många återgår till sjukförsäkringen.

Aktiveringskomponenter i hälso- och sjukvård och sjukförsäkring

Införandet av:

- **Rehabgaranti och sjukskrivningsmiljard** → statligt finansierade incitament (LT, FK) för att snabba på behandling vid vissa diagnoser (KBT och multimodal behandling)
- **Försäkringsmedicinskt beslutsstöd** – rekommendationer för normala sjukskrivningstider vid vanliga sjukdomar
- Nya **instrument för bedömning av arbetsförmåga** och arbetsmotivation (SASSAM + självskattad arbetsförmågebedömning)
- **Nya samverkansformer** (FK, AF, Sjuv)

Samverkan i ett kraftfält

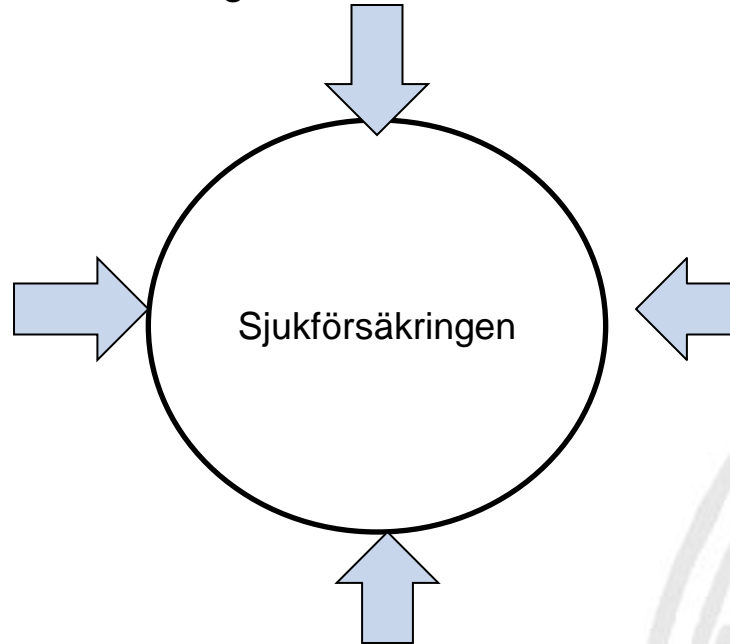
Medikalisering

Organisation: hälso- och sjukvård

Logik: expert kunskap, beprövad klinisk erfarenhet

Åtgärder: diagnoser, vård- och behandling, funktionsbedömning

Inter-organisatoriskt samarbete

Aktivering:

Organisation: AF, Arbetsgivare

Logik: anställningsbarhet, bedömning av arbetsförmåga

Åtgärder: arbetsmarknadspol program, utbildning, praktik, job coaching

Sociala rättigheter:

Organisation: Socialförsäkringsadministration

Logik: implementering av social lagstiftning

Åtgärder: sjukpenning, rehabersättning

Slutsatser

- Socialpolitik för långvarigt sjuka → mer fokus på individens ansvar → understöds av nya former för governance, dvs individen ska förverkliga sig själv som subjekt inom de ramar socialpolitiken tillhandhåller anställningsbar.
- Fokus på arbetsförmåga, anställningsbarhet, arbetsmotivation.
- Den sociala rätten till sjukpenning knyts till deltagande i aktiveringsprogram. Förskjutning i synen på det sociala medborgarskapet.
- Aktiveringsåtgärder → nyckelkomponenter i sjukförsäkringen och i samverkan mellan Sjukvård och AF
- Läkarutlåtandet ifrågasätts.
- Tidsgränser → ökat fokus på rättsprövning → "nybyråkratism"!

UPPSALA
UNIVERSITET

Sjukförsäkringen 60 år!

Grattis!